

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

2.6.4. Неефективне використання бюджетних коштів та зловживання під час забезпечення житлом військовослужбовців

Низький рівень забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей тривалий час залишається нерозв'язаною проблемою. Пропри те, що держава щороку виділяє колосальні бюджетні кошти на закупівлю і будівництво нового житла для військовослужбовців, квартирна черга зменшується непропорційно повільно¹. Протягом останніх п'яти років Міністерством оборони України витрачено кошти у сумі понад 4 млрд гривень на бюджетну програму забезпечення житлом².

У першу чергу існування цієї проблеми зумовлено застарілим нормативно-правовим регулюванням, яке є неефективним та не відповідає сучасним потребам суспільства. Це зумовлює і досить низьку організаційну систему забезпечення житла військовослужбовців, яка взагалі не корелюється як із сучасними світовими стандартами, так і з вітчизняними напрямками політики розвитку держави. Наведене у сукупності унеможливує прозорість та конкурентність процедури забезпечення житлом військовослужбовців як такої, а також породжує існування безлічі корупційних практик.

1. Наразі доступне для військовослужбовців житло перебуває у значному дефіциті, що потребує формування відповідної черги на них. При цьому самі черги на житло є досить великими, а протягом років стають лише більшими³. Головною причиною існування такої ситуації є неузгодженість нормативно-правових актів між собою, їх архаїчність, що зумовлює складність та розмитість процедур формування, просування черг військовослужбовців.

Чинний порядок забезпечення військовослужбовців житлом передбачає, що облік осіб, які потребують поліпшення житлових умов ведеться військовими частинами, квартирно-експлуатаційними органами, а також територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки. При цьому останні наділені дискреційними повноваженнями під час розгляду питання взяття на облік військовослужбовців, що слугує полем для корупційних зловживань⁴. Схожа ситуація має місце і на інших етапах, зокрема, подальший рух житловою чергою та процес включення до списків військової частини базуються на суб'єктивних рішеннях посадових осіб⁵. Фактично на всіх етапах

1 Топ-10 корупційних ризиків під час забезпечення житлом військовослужбовців та шляхи їх подолання. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/TOP-10-zhytlo-vijskovosluzhbovtziv-3-szhatyj.pdf>

2 Звіти про виконання паспорта бюджетної програми Міністерства оборони України (Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/byudzhet-ta-vikonannya-czilovix-program/zviti-pro-vikonannya-pasportiv-byudzhetnih-program-ministerstva-oboroni-ukraini/>)

3 За останніми даними Рахункової палати у черзі перебуває 46 тис. військовослужбовців, які потребують поліпшення житлових умов. За даними Міноборони протягом останніх 5 років квартирна черга не тільки не зменшується, а подекуди навпаки збільшується (див. Топ-10 корупційних ризиків під час забезпечення житлом військовослужбовців та шляхи їх подолання. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/TOP-10-zhytlo-vijskovosluzhbovtziv-3-szhatyj.pdf>)

4 Топ-10 корупційних ризиків під час забезпечення житлом військовослужбовців та шляхи їх подолання. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/TOP-10-zhytlo-vijskovosluzhbovtziv-3-szhatyj.pdf>

5 Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони. Неефективне управління і корупція у системі житлового забезпечення Міністерства оборони України: ризики і рекомендації. – Режим доступу: https://nako.org.ua/storage/pdf/2021-08-10--02:44:44-NAKO_Housing-UA_web.pdf

військовослужбовцю доводиться особисто переконувати командира військової частини та членів житлової комісії включити його до обліку на отримання житла, що призводить до створення передумов для вимагання неправомірної вигоди за просування чергою і отримання житла.

Водночас уся процедура збору, подачі та розгляду документів під час реєстраційних процедур є застарілою, повністю заснованою на паперовому документообігу. Зазначене призводить як до допущення посадовими особами різноманітних помилок під час ведення паперового документообігу, так й існуванні значних корупційних ризиків. Крім застарілого законодавства і неефективних процедур, поширенню корупційних практик також сприяє відсутність цифрової автоматизованої системи наповнення, ведення та управління квартирним обліком, яка б спряла більш прозорій процедурі відстеження просування черги.

Наведене зумовлює те, що на практиці неодноразово мають місце ситуації, за яких одній військовослужбовці очікують на отримання житла щонайменше десять років, а інші – протягом року або й навіть менше.

Для вирішення цієї проблеми у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки пропонується* провести аудит існуючої житлової черги військовослужбовців для того, щоб підготувати основу для запровадження прозорої цифрової автоматизованої системи квартирної обліку військовослужбовців.

2. Наявна в Україні система житлового забезпечення військовослужбовців передбачає можливість отримати два типи житла: службове житло (казарми, гуртожитки, службові помешкання) або квартири у приватну власність. Фактично чинне законодавство передбачає, що державою гарантується забезпечення військовослужбовців безкоштовним житлом. Передумовою існування зазначеної системи є те, що вона була закладена Житловим Кодексом України та Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», які були розроблені ще за радянських часів в умовах тогочасної планової економіки. Проте у сучасних реаліях така система житлового забезпечення успішно не функціонує, а лише погіршує ситуацію.

Так, проблема низького рівня забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей існує в Україні вже давно і з кожним роком стає все більш складною. Попри те, що держава щороку виділяє досить суттєві бюджетні кошти на закупівлю і будівництво нового житла для військовослужбовців, квартирна черга практично не зменшується. Утім, якщо у 2017 році на квартирному обліку військовослужбовців перебувало 47,1 тис осіб, то станом на 2021 рік загальна чисельність обліку зменшилася до 46 тис осіб. Із цього випливає, що навіть, якщо державі й вдасться у подальшому зберегти такі темпи скорочення зазначеної черги, то остаточно виконати свій обов'язок щодо забезпечення військовослужбовців житлом Україна зможе не раніше, ніж через 210 років. Таким чином, держава з огляду на нестачу фінансових та матеріальних ресурсів неспроможна реалізувати гарантії щодо забезпечення усіх військовослужбовців безкоштовним житлом. Водночас це лише сприяє поширенню різноманітних корупційних практик з метою отримання певними військовослужбовцями житла поза загальною чергою або ж включення до такої черги осіб, які не мають права перебувати у ній.

Негативно впливає на ситуацію й те, що у держави відсутнє концептуальне бачення механізмів задоволення житлових потреб військовослужбовців⁶, що вкотре зумовлює

⁶ За результатами діяльності Міністерства оборони України протягом 2017-2020 років у сфері забезпечення житлом військовослужбовців вбачається, що найбільш неефективними заходами стали реконструкція об'єктів Міноборони з метою підготовки квартир для військовослужбовців. Тоді замість запланованих 438 квартир, було розподілено лише 123 квартири. Натомість кількість сімей військовослужбовців, яким була виплачена грошова компенсація за належне їм для отримання жила приміщення, навпаки перевершила очікування. Так, заплановано було компенсувати вартість 958 квартир, тоді як фактично компенсували 1180. Однак, Міноборони продовжує витрачати кошти на обидва заходи, з огляду на відсутність чітко визначених орієнтирів (Див. Звіти про виконання паспорта бюджетної програми

нездатність наявної системи забезпечити військовослужбовців гарантованим житлом, а також сприяє неефективному витрачання державних коштів. Це зумовлено відсутністю належної нормативно-правової бази, яка б регулювала це питання. Так, державна цільова програма у сфері забезпечення житлом військовослужбовців, яка повинна містити чітко визначених розпорядників бюджетних коштів, відповідальних за реалізацію програми; конкретні завдання програми; визначені етапи і строки реалізації програми; передбачені джерела й обсяги фінансування, а також очікувані результати – відсутня протягом останніх п'яти років⁷.

Окрім цього, станом на кінець 2022 року залишається не виконаним завдання Стратегічного оборонного бюлетеня України⁸ в частині розроблення та затвердження Кабінетом Міністрів України Концепції забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей. Формування такого документа наразі є необхідною умовою для реорганізації застарілих процедур, так як він фактично має сформулювати «дорожню карту» забезпечення житлом військовослужбовців та вирішити найбільш нагальні проблеми цієї сфери. Таким чином, нагальним питанням є необхідність заповнення прогалин нормативно-правової бази задля реалізації нових концепцій і державної програми, а також скасування Житлового кодексу, який містить нерелевантні до умов сьогодення вимоги щодо забезпечення житлом військовослужбовців.

Для вирішення цієї проблеми у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки пропонуються заходи, спрямовані на:*

1) скасування Житлового кодексу Української РСР та розроблення замість нього спеціального закону, яким врегульовано питання забезпечення житлом військовослужбовців, а також передбачення необхідних змін до цивільного та іншого галузевого законодавства.

2) забезпечення розробки і затвердження нових концепцій і державної програми забезпечення житлом військовослужбовців, які міститимуть сучасні механізми задоволення житлових потреб військовослужбовців.

3. Ще одним проблемним моментом є те, що офіційна інформація про надане військовослужбовцям житло не оприлюднюється належним чином, зокрема, невідомо ким саме відповідне житло було отримано, у якій місцевості, площа та вартість такого житла тощо. Відсутність прозорої системи управління квартирним обліком військовослужбовців є вкрай негативним фактором, який викликає конфлікти на військовій службі та шкодить її ефективності.

Для вирішення цієї проблеми у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки пропонується* запровадити реєстр наданого житла військовослужбовцям із зазначенням площі, вартості, кількості жилих приміщень та джерел фінансування.

Міністерства оборони України. – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/byudzhet-ta-vikonannya-czilovix-program/zviti-pro-vikonannya-pasportiv-byudzhetnih-program-ministerstva-oboroni-ukraini/>).

⁷ Дія останньої програми, яка була розроблена в 1999 році і пізніше регулярно зазнавала змін, завершилася у 2017 році.

⁸ Указ Президента України від 17.09.2021 року № 473/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20.08.2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#Text>